

Под егидата на г-жа Илияна Йотова,
Вицепрезидент на Република България

**ЖИВОПИСНА БЪЛГАРИЯ
БЪЛГАРСКИ ЛИТЕРАТУРНИ МАРШРУТИ**

МЕЖДУНАРОДЕН ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРЕН ПРОЕКТ II

СЪОΡΓΑΝΙΖΑΤΟΡΙ:
Μινιστερство на образованието и науката
Πλωδιβски университет „Παισιϋ Χιлендарски“

ΕΘΝΙΚΟΝ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΝΑΤΙΟΝΑΛΕΝ Ι ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΕΒ ΑΤΙΝΣΚΙ УΝΙΒΕΡΣΙΤΕΤ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΕΣΤΕΡΑΣ ΣΤΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΙΜΑ *Η ΤΙΜΗ
ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΥ* ΤΟΥ ΓΚΕΝΤΣΟΥ ΣΤΟΕΒ
ΗΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΟΣΛΗΣΗ ΤΟΥ ΜΥΘΙΣΤΟΡΙΜΑΤΟΣ

ΙΣΤΟΡΙΑΤΑ НА ГРАД ПЕЩЕРА В РОΜΑΝΑ *ЦΕΝΑΤΑ НА
ЗЛАТОТО* НА ГЕНЧО СΤΟΕΒ –
ГРЪЦКАΤΑ ΠΕΡЦΕΠЦΙΑ НА РОΜΑΝΑ

Студент:

Αικατερίνη Μαραγουδάκη / Екатерина Μαραγудаки

Ρъководител: лектор Генчо Банев

ΑΘΗΝΑ / ΑΤΙΝΑ

2020

Резюме:

Романът на Генчо Стоев Цената на златото е преведен на гръцки език още през 1978 г. Книгата е добре посрещната в Гърция и по-късно печели в Солун награда за най-добър балкански роман. В настоящия доклад разглеждаме от една страна текста през призмата на гръцкия читател в контекста на историческите събития, описани в романа, а от друга страна мотивите за написването на книгата и писателските техники на автора. Гръцкият превод се отличава с доброто си качество и това ни мотивира да се спрем и на преводаческите техники и решения.

I. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Όταν ο χριστιανισμός άρχισε να εξαπλώνεται μέσα στη βυζαντινή επικράτεια, περί το 313, οι ντόπιοι κάτοικοι μιας περιοχής της Ροδόπης, στη βόρεια Θράκη, έπρεπε να λάβουν μια σημαντική απόφαση: σε ποιο λόφο θα έχτιζαν την εκκλησία τους. Τότε ένα σμήνος περιστεριών πέταξε πάνω από το λόφο «Αγία Πέτκα». Η απόφαση είχε παρθεί...

Οι αρχαιολογικές έρευνες επιβεβαίωσαν το мύθο, καθώς στο ψηλότερο σημείο του λόφου εντοπίστηκαν πέτρες διαφόρων μεγεθών, εκ των οποίων μια έφερε το σχήμα περιστεριού. Το γεγονός αυτό δίνει υπόσταση στις εικασίες των αρχαιολόγων ότι η τοποθεσία αυτή ήταν γνωστή και ιερή ήδη από τους αρχαίους Θράκες και αποτελούσε αναμφίβολα τόπο λατρείας.

Αργότερα το φρούριο «Περιστέρα» κατέλαβε ολόκληρο το λόφο κατά τη διάρκεια του Β' Βουλγαρικού βασιλείου όπου και καταστράφηκε το 1364 από τις ορδές των Οθωμανών.

Στα συντρίμια της περιοχής αυτής ιδρύθηκε και η βουλγαρική κωμόπολη Περουσίτσα, που είτε οφείλει το όνομά της στο ομώνυμο φρούριο «περιστέρα» ή αλλιώς «περιστίτσα», είτε δανείστηκε το όνομά της από τον παντοδύναμο σλαβικό θεό Περούν, αντίστοιχο του αρχαιοελληνικού Δία.

Ο Περούν ήταν ο πανσλαβικός θεός του κεραυνού και της δικαιοσύνης. Ο

αρχηγός όλων των θεών. Εμφανίζεται να κυβερνά τα μετεωρολογικά φαινόμενα (όπως τη βροχή, τα σύννεφα, τον κεραυνό κ.ά.) και δικαίως θεωρήθηκε προστάτης των γεωργών. Γενικά τέτοιου είδους θεότητα συναντάται στους περισσότερους ινδοευρωπαϊκούς λαούς, απλά με διαφορετική ονομασία. Αντίστοιχοι θεοί του Περούν ήταν ο Thor και ο Donar. Ιερή μέρα και των τριών η Πέμπτη, εξού και Thursday στην Αγγλική ή Donnerstag στη Γερμανική.

Στους βαλτικούς μύθους και γενικότερα στο σλαβικό φολκλόρ ο Περούν περιγράφεται ως γέρος ασπρομάλλης, με μακριά λευκή γενειάδα, αλλά εύρωστος και δυνατός. Κρατά ένα σπαθί και επιβαίνει σε ένα πύρινο άρμα που σχίζει τους ουραμούς. Ακριβώς γι' αυτούς τους λόγους στη λαϊκή θρησκεία των νεοφώτιστων σλάβων ταυτίστηκε με τον προφήτη Ηλία, καθώς η βιβλική παράδοση τον παρουσιάζει ως ηλικιωμένο, με μακριά λευκά γένια να αναλαμβάνεται στους ουραμούς πάνω σε πύρινο άρμα.

Αναντίρρητα η έκταση της ευρύτερης τοποθεσίας της Περουστίτσα περιλαμβάνει αξιόλογα αρχαιολογικά ευρήματα από την περίοδο της προϊστορίας κιόλας. Τα περισσότερα κατατάσσονται χρονολογικά στη Νεολιθική εποχή, στη Χαλκολιθική και στην εποχή του Χαλκού. Στο Ιστορικό Μουσείο της πόλης εκτίθενται μεταξύ άλλων αγάλματα αρχαίων θεοτήτων, αναθηματικά αντικείμενα, νομίσματα και φυσικά ποικίλα θρακικά ευρήματα μέχρι άρματα.

Ένα όμως από τα πιο ενδιαφέροντα και εντυπωσιακά μνημεία του συγκεκριμένου γεωγραφικού χώρου είναι η λεγόμενη «Κόκκινη Εκκλησία», χτισμένη αποκλειστικά με κόκκινα τούβλα και διακοσμημένη με ροζ μάρμαρο και σε αυτό το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της οφείλει και την ονομασία της. Φημολογείται ότι χτίστηκε επί των ημερών του αυτοκράτορα Αναστασίου (491-518) και καταστράφηκε το 13^ο αιώνα.

Σήμερα σώζεται μονάχα ένας τοίχος 14 μέτρων και η βορινή πλευρά του κτηρίου. Αρχιτεκτονικά η κατασκευή αυτή ήταν μια ροτόντα με τρούλους, όπου ο ψηλότερος πλησίαζε τα 17 μέτρα. Το παλαιοχριστιανικό αυτό μνημείο διαθέτει εξαιρετική διακόσμηση. Το δάπεδο κοσμεύεται με ψηφιδωτό, ενώ στους τοίχους υπάρχουν δύο στρώματα τοιχογραφιών. Το πρώτο χρονολογείται τον 5-6^ο αιώνα μ.Χ. , ενώ το δεύτερο το 10-12^ο αιώνα μ.Χ.

Δικαίως η «Κόκκινη Εκκλησία» ανακηρύχθηκε το 1966 πολιτιστικό μνημείο εθνικής σημασίας, αφού η Περουστίτσα διαθέτει μια από της τέσσερις συνολικά

βαλκανικές ροτόντες των πρώιμων χριστιανικών χρόνων και τη μοναδική στον κόσμο εκκλησία με βορινό ιερό.

Άλλη μια ιδιαίτερη εκκλησία, ιστορικού χαρακτήρα, δεσπόζει στην Περουσιτίτσα, αυτή του Αρχάγγελου Μιχαήλ. Οικοδομήθηκε περί το 1847 – 1849, εξ' ολοκλήρου από δωρεές των κατοίκων της. Πρόκειται για μια μεγάλη πετρόκτιστη εκκλησία διακοσμημένη με τοιχογραφίες του διάσημου ζωγράφου Ντοσπέβσκι.

Η εκκλησία αυτή διαδραμάτισε καταλυτικό ρόλο στην ιστορία της κωμόπολης, καθώς αποτέλεσε προπύργιο της επανάστασης του Απριλίου του 1876 και σημαντικό καταφύγιο των ντόπιων ανταρτών ενάντια στον οθωμανικό ζυγό.

Ο απaráμιλλος ηρωισμός των κατοίκων πέρασε στο πάνθεον της ιστορίας και στη σφαίρα της αιωνιότητας συγκινώντας ολόκληρη την Ευρώπη. Μέχρι τότε ένας - σχεδόν άγνωστος για τη Δύση- λαός επαναστάτησε αψηφώντας την κραταιά οθωμανική αυτοκρατορία.

Ο Γάλλος δημοσιογράφος Γουέστιν έφερε στο φως το δράμα των κατοίκων της Περουσιτίτσα και έδωσε σάρκα και οστά στην απελπισμένη κραυγή τους για ελευθερία και αξιοπρέπεια. Η σφαγή και η καταστολή της επανάστασης ήταν συγκλονιστική. Όλος ο οικισμός κήκε. Όσοι επέζησαν, προτίμησαν να προασπίσουν την τιμή τους και να μην γονατίσουν στον κατακτητή. Σημειώνονται σκηνές αγριότητας και συνάμα περίσσιου θάρρους. Πατέρες σκοτώνουν παιδιά και συζύγους και ύστερα αυτοκτονούν. Όλοι ζητούν να πεθάνουν ή παρακαλούν κάποιον να τους σκοτώσει για να μην πέσουν στα χέρια των Οθωμανών. Το χωριό ξεκληρίζεται, αλλά όλοι πεθαίνουν ελεύθεροι. Τα οστά των Βούλγαρων πεσόντων τοποθετήθηκαν σε σαρκοφάγο στην ίδια την εκκλησία προκειμένου να παραμείνει άσβεστη η μνήμη τους και η συμβολή τους στην ελευθερία.

Το 1971 η εκκλησία ανακηρύχθηκε αρχιτεκτονικό μνημείο εθνικής πολιτιστικής αξίας. Κάποιοι εμπνεύστηκαν από το γεγονός αυτό. Ο Ιβάν Βάζοφ έγραψε αρκετά δυνατά ποιήματα για τους ήρωες της Περουσιτίτσα, «Кочо» - «Епопея на забравените». Ο Γκέντσο Στόεβ γράφει το ιστορικό μυθιστόρημα «Цената на залпото» στηριζόμενος στα πραγματικά γεγονότα που συνέβησαν των ημερών της επανάστασης, φωτίζοντας όμως και μια άλλη άγνωστη πτυχή, αυτή του ψυχογραφήματος των ηρώων. Η εκκλησία του Αρχαγγέλου Μιχαήλ στέκει ακόμη εκεί υπενθυμίζοντας σε όλους τα γεγονότα του Απριλίου του 1876, αλλά ο Στόεβ με το μυθιστόρημά του κατάφερε να διαφυλάξει και να διαδώσει σε 12 γλώσσες την μνήμη των πραγματικών πρωταγωνιστών της ελευθερίας.

II. ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ, Η ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΑΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ

Σε μια εποχή που η λογοκρισία άνθιζε και η ελευθερία σε κάθε μορφή της ήταν αμφιλεγόμενη, ο Στόεβ αποφάσισε το 1965 να γράψει ένα μυθιστόρημα που δεν θα περιόριζε την εκφραστικότητά του, ούτε θα αντετίθετο στις αρχές του. Βρίσκοντας ερείσματα στα πραγματικά γεγονότα της απελευθερωτικής επανάστασης του Απρίλη του 1876, εμπνέεται το μυθιστόρημα «η τιμή του χρυσού». Η λογοκρισία της εποχής αδυνατεί να του θέσει φραγμούς, αφού ο μύθος είναι ιστορικά τεκμηριωμένος και βασισμένος στο ένδοξο βουλγαρικό παρελθόν. Ο Στόεβ όμως περίτεχνα τον χρησιμοποιεί αποτινάζοντας όμως όχι μόνο τον οθωμανικό ζυγό μέσα από τις σελίδες του βιβλίου του, αλλά και τον αυταρχισμό του κομμουνιστικού καθεστώτος. Περνά επιδέξια πολύπλευρα μηνύματα και κυρίως συγκαλυμμένα «απαγορευμένα» αντικαθεστωτικά. Εντούτοις, ο συγγραφέας τοποθετείται στο περιθώριο, όταν το έργο βρίσκει απήχηση στο κοινό.

Σε μια παρόμοια κατάσταση βρίσκεται και ο Έλληνας μεταφραστής του εν λόγω έργου. Ο Κώστας Σιαπέρας λόγω των πολιτικών δρώμενων στην Ελλάδα, κατέφυγε αυτοεξόριστος στη Βουλγαρία. Δημιούργησε εκεί οικογένεια, τέλεσε εισαγγελέας και όντας πια συνταξιούχος ασχολήθηκε εντατικά με τις μεταφράσεις. Στα μέσα της δεκαετίας του '80, μετά από έφοδο της βουλγαρικής αστυνομίας στο σπίτι του, βρέθηκε και πάλι απελαυνόμενος με μόνα του υπάρχοντα τα ρούχα που φορούσε. Η αιτία, τα «αντικαθεστωτικά» κείμενά του.

Συγγραφέας και μεταφραστής κατά κάποιον τρόπο άγουν παράλληλους βίους, αν και με διαφορετικά φρονήματα. Στο όνομα της τιμής τους δε διστάζουν να ακολουθήσουν το δύσκολο δρόμο. Εξάλλου και το μυθιστόρημα πραγματεύεται το ζήτημα της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, του ήθους, της διαφορετικότητας, ενώ ταυτόχρονα αγγίζει και κοινωνικά φαινόμενα όπως της ανισότητας, της φτώχειας, της υποταγής στην υπάρχουσα τάξη πραγμάτων ή της συνειδητοποιημένης επανάστασης εναντίον της.

Ο Έλληνας αναγνώστης έλαβε τη μετάφραση του βιβλίου λίγο διάστημα μετά την πτώση της χούντας των στρατιωτικών. Η πολιτική κατάσταση στη χώρα εύθραυστη με νωπές τις μνήμες του αυταρχισμού, της λογοκρισίας, των βασανιστηρίων και του γενικότερου κλίματος φόβου και ανελευθερίας. Στην Ελλάδα οι κύκλοι των

πεζογράφων επέλεξαν να μείνουν ανενεργοί, προκειμένου να μη βιώσουν τον εξευτελισμό της λογοκρισίας. Οι ποιητές διάλεξαν τη στενωπό της αλληγορίας. Όσοι αποφάσισαν να δημιουργήσουν έργο οικειοποιήθηκαν σύμβολα και χριστιανικούς όρους, στοχεύοντας σε μια εναλλακτική εθνική αφήγηση που θα ξεγελούσε τον προπαγανδισμό του στρατιωτικού καθεστώτος. Έτσι μέσα από το ένδοξο ιστορικό παρελθόν αναβιώνουν αρχές και ιδανικά, επικαιροποιούνται και δεν μπορούν να λογοκριθούν. Ακριβώς την ίδια τεχνική ακολούθησε και ο συγγραφέας. Έτσι, ο Έλληνας αναγνώστης της δεκαετίας του '70 αποκωδικοποιεί τα σύμβολα του Στόεβ σκεπτόμενος τη χούντα που μόλις έζησε, ενώ ο σύγχρονος αναγνώστης, λόγω της σχολικής του εκπαίδευσης, αντιλαμβάνεται το έργο μόνο στα πλαίσια της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Κάλλιστα θα μπορούσε να αντιπαραβάλλει το βουλγαρικό χωριό που αντιστέκεται σθεναρά με ένα οποιοδήποτε ελληνικό χωριό που αυτοθυσιάστηκε στον αγώνα της απελευθέρωσης. Σημασία έχει ότι και ο Έλληνας και ο Βούλγαρος αναγνώστης μπορούν να νιώσουν και να κατανοήσουν τα μηνύματα του έργου.

Όλα αυτά αναλύονται στο βιβλίο με εξαιρετικό και απλό τρόπο. Μέσα από τη στάση και τις επιλογές του κάθε ήρωα, ο αναγνώστης δύναται να κατανοήσει κάθε πτυχή της ζωής και της επιλογής του, να έρθει αντιμέτωπος με αντιξοότητες και αδιέξοδα που ουδέποτε είχε φανταστεί και κυρίως να νιώσει πρωτόγνωρες συναισθηματικές φορτίσεις. Οι πρωταγωνιστές αρχικά παρουσιάζονται εντελώς διαφορετικοί μεταξύ τους. Ο καθένας αντιπροσωπεύει μια ξεχωριστή κατηγορία ανθρώπου, μα στο τέλος όλοι επιζητούν ακριβώς το ίδιο, το δικαίωμα στην αξιοπρέπεια και την καθαρή συνείδηση. Διάγουν μονοπάτια διαφορετικά, εντούτοις καταλήγουν στο ίδιο. Φαινομενικά η οικονομική ευρωστία (στη συγκεκριμένη περίπτωση η κατοχή χρυσού) εξασφάλιζε την υπερηφάνεια, μια σχετική ασφάλεια, τη δύναμη και την αξιοπρέπεια. Ο συγγραφέας όμως απέδειξε περίτρανα το αντίθετο! Η ελευθερία, είτε αυτή περιλαμβάνει την αρχή της αυτοδιάθεσης ή την παρρησία λόγου ή την ελευθερία της πίστης ή οποιαδήποτε άλλη μορφή της, δεν εξαγοράζεται με χρήματα. Περιστασιακά και εφήμερα ίσως. Μόνιμα ποτέ.

Ο χρυσός πάντα ρύθμιζε τη δυναμική των ανθρώπινων σχέσεων. Η αξία του μεγάλη, παρ' όλ' αυτά ο Στόεβ μας υποδεικνύει ότι κάποια μη μετρήσιμα πράγματα έχουν υπέρογκη σημασία κι ας μην είναι ευδιάκριτα εκ των προτέρων. Η ωριμότητα για τη διεκδίκηση της ελευθερίας μοιάζει μια διαδικασία σύνθετη και πολύπλευρη. Ο Δάσκαλος μαχόταν για αυτήν από αίσθημα καθήκοντος, οι συνεργάτες του μιμούνταν

το παράδειγμά του και εμπνέονταν από τα λόγια του, η γριά χατζήνα προάσπιζε την αξιοπρέπεια της, ενώ για τον περισσότερο κόσμο δεν ήταν τίποτε άλλο παρά μια αναπόφευκτη μοιραία δοκιμασία που έπρεπε να γίνει. Φαινομενικά όλες οι συμπεριφορές μοιάζουν να πηγάζουν από διαφορετικά αίτια. Στην ουσία όμως η τιμή του καθενός είναι ο πραγματικός λόγος που εισέρχεται κάποιος στο μονόδρομο αυτό.

Γεγονότα του παρελθόντος στο μυθιστόρημα του Στόεβ αποκτούν πλέον μια νεωτερική μορφή και σημασία. Ίσως ένας από τους στόχους του συγγραφέα να περιλάμβανε και τον παραδειγματισμό των σύγχρονων γενεών. Η ιστορία δεν επαναλαμβάνεται όπως πολλοί ισχυρίζονται. Αυτό όμως που αναμφισβήτητα επαναλαμβάνεται διηλεκώς είναι η ανθρώπινη συμπεριφορά κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες.

Οι σύγχρονοι του Στόεβ μπορούν να ταυτιστούν με τους ήρωες του βιβλίου. Εξάλλου, ο συγγραφέας δεν τους κατέστησε απρόσιτους, ούτε τους εξιδανίκευσε από την πρώτη στιγμή. Όλοι έχουν τα ελαττώματά τους, τις αδυναμίες τους, τα πάθη τους και φυσικά τα κρυμμένα μυστικά τους. Ο συγγραφέας μας επιτρέπει να ακούσουμε ακόμη και τις πιο ενδόμυχες σκέψεις τους. Στο αναγνωστικό κοινό τότε ξεδιπλώνονται τα προτερήματά τους και τότε αμαυρώνονται με μια και μοναδική πράξη, με μια απλή κουβέντα ή έστω με μια στιγμιαία σκέψη. Εδώ έγκειται και μια σημαντική ταύτιση του αναγνώστη με το βιβλίο. Μας δείχνει πως μέσα στο καλό κρύβεται πάντα λίγο κακό και αντιστρόφως. Όλοι μας το έχουμε νιώσει ή δει, είτε στους γύρω μας είτε στον εαυτό μας. Όλα όμως διορθώνονται, καθώς είναι θέμα προσωπικής επιλογής τι είδους άνθρωποι θέλουμε να είμαστε εν τέλει.

Οι ήρωες του βιβλίου είναι κυρίαρχοι των πράξεών τους και αυτό θεωρείται πολυσήμαντο. Η τύχη παύει να αποτελεί αστάθμητο παράγοντα και η μοιρολατρεία δεν έχει θέση στη ζωή κανενός. Το μέλλον διαγράφεται όπως το έχουν καθορίσει οι ίδιοι ακόμη κι αν οι επιλογές τους πάθθηκαν μέσα σε κλίμα πίεσης, αμφιβολίας, στεναχώριας, φόβου και αγωνίας. Ακόμη και ένας φαινομενικά φιλάσθενος, αδύναμος άνθρωπος, είτε ανατομικά είτε ηλικιακά, μπορεί να εμπνεύσει τους γύρω του με τα λόγια ή τις πράξεις του. Το χρυσό πλέον δεν ορίζει τη δύναμη και την αξιοπρέπεια όπως αρχικά φαίνεται, αλλά η καθαρή συνείδηση και η αυτοθυσία για αγαθούς σκοπούς. Εξάλλου, στη ζωή δεν είναι όλα όπως φαίνονται...

Ένας κατακτητής, στην προκειμένη Οθωμανός, δύναται να τρέφει αληθινά αισθήματα φιλίας για έναν υπόδουλο (Βούλγαρο), κι ας φαίνεται παράδοξο την ίδια

στιγμή που ένας ομόθησκος Πομάκος δηλώνει «φίλος» και σύμμαχος του Τούρκου, αλλά στην ουσία δεν ισχύει. Το φαίνεσθαι ανέκαθεν ενυπήρχε σε κάθε κοινωνία. Οτιδήποτε τυγχάνει να έχει την ταμπέλα του κακού ή του καλού, αυτομάτως δεν το καθιστά αληθές. Η διαφορούμενη υπόσταση των ανθρώπων και των συμπεριφορών τους ξεδιπλώνονται υπέροχα μέσα στην ιστορία του βιβλίου. Οι εναλλαγές των σκέψεων, των συναισθημάτων και των πράξεων των ηρώων εκτυλίσσονται τόσο γρήγορα που όλη η υπόθεση δικαίως χαρακτηρίζεται ως συγκλονιστική. Αρνητικοί χαρακτήρες εν κατακλείδι κερδίζουν τη συμπάθεια των αναγνωστών και καταστρατηγούν κάθε στερεότυπη εντύπωση. Στην ελληνική λογοτεχνία –αν δεν υπάρχει– τουλάχιστον σπανίζει η σκιαγράφηση Οθωμανού ήρωα με καλή πλευρά χαρακτήρα. Αναμφίβολα το σημείο αυτό συγκεντρώνει την προσοχή του Έλληνα αναγνώστη, αφού ο Τούρκος κατά την ελληνική λογοτεχνική παράδοση είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με τη σκληρότητα και τη βιαιότητα που αρμόζει σε έναν αλλόθρησκο κατακτητή.

Τροφή για σκέψη και προβληματισμό όλο το έργο και κυρίως σε μια εποχή που το σταλινικό καθεστώς πρόβαλε τον ηθικό και κατ' επίφαση αλτρουιστικό του χαρακτήρα. Οι ομοιότητες της οθωμανικής κατοχής με την πολιτική κατάσταση που επικρατεί την εποχή του Στόεβ (και ίσως σε κάθε εποχή) είναι άπειρες. Το έργο κατακλύζεται από πληθώρα αποφθεγμάτων και αλληγοριών, όπως και ορθόδοξων χριστιανικών ρήσεων που απλοί καθημερινοί, ενίοτε αγράμματοι, άνθρωποι αναφέρουν αφελώς και με απόλυτη φυσικότητα. Αποστάγματα ζωής που εμπεριέχουν άκρως απαγορευμένες σκέψεις.

Αξιοπρόσεχτος κατά την ανάγνωση στάθηκε ο καθορισμός του χρόνου της αφήγησης. Αν και καθίσταται ξεκάθαρο απ' την αρχή ότι η υπόθεση του έργου διαδραματίζεται μέσα σε λίγες μέρες, εντούτοις ο αναγνώστης, Έλληνας ή Βούλγαρος, χάνει την αίσθηση του χρόνου. Ο συγγραφέας επιστρατεύει εκφραστικές τεχνικές που περιλαμβάνουν πολλούς χρονικούς συνδέσμους ή χρονικά επιρρήματα προσδίδοντας ένα τόνο απροσδιοριστίας στις προτάσεις του. Ενδεικτικά παραθέτουμε: «**някога, когато още** имаше робство», «но то бе ставало **някога много отдавна, когато** синовете ѝ бяха покорни». Εικάζουμε πως εσκεμμένα το πράττει στην προσπάθειά του να τονίσει εμμέσως πως ο αγώνας για την ελευθερία φαντάζει μακρύς και χρονοβόρος λόγω των αντιξοοτήτων και των προσωπικών θυσιών.

Γενικά παρατηρείται ότι ολόκληρη η αφήγηση δεν δομείται πάνω στα γεγονότα, αλλά αποκλειστικά στον ψυχισμό των ηρώων. Επικεντρώνεται περισσότερο στους

χαρακτήρες και πως αυτοί επηρεάζονται από τα συμβάντα, πως εξελίσσονται και εν τέλει πως διαμορφώνονται από τις συγκυρίες. Γι' αυτό άλλωστε κυριαρχούν πολλοί εσωτερικοί μονόλογοι. Ο συγγραφέας αποστασιοποιείται από την εξιστόρηση. Δίνει τόσο λεπτομερείς περιγραφές, μέχρι και χειρονομίες και δίνει την εντύπωση ότι βρίσκεται παρών σε ό,τι συμβαίνει. Ωστόσο αποφεύγει την προσωπική ανάμειξη. Δεν κρίνει, δεν ηθικολογεί. Όλα μένουν στην κρίση του αναγνώστη. Ο μεταφραστής σεβάστηκε και αυτή τη θέση του Στόεβ. Το βουλγαρικό πρωτότυπο έχει γραφτεί κυρίως σε αφηγηματικό αόριστο. Ο μεταφραστής δεν το απέδωσε απλά σε αόριστο, αλλά όπου ήταν εφικτό χρησιμοποίησε απρόσωπες εκφράσεις δηλώνοντας μια κάποια απόσταση. «**Отивал** Даскала с десетниците да огледа родопските пещери - стават ли за убежище»- «**Ήταν** ο Δάσκαλος που πήγαινε με τη δεκαρχία του να ξετάσει, αν οι σπηλιές της Ροδόπης έκαναν για κρησφύγετα».

Συγχρόνως ο συγγραφέας κατάφερε να αποτυπώσει στο μυθιστόρημά του το κλίμα της εποχής. Διαβάζοντας το βουλγαρικό πρωτότυπο η πληθώρα τουρκικών λέξεων και εκφράσεων, όπως και η παράθεση πραγματολογικών στοιχείων (λχ. συνηθειών της εποχής, εκτενής περιγραφή ενδυμασιών, χρηστικών αντικειμένων, κτλ.) μεταφέρουν τον αναγνώστη στην εποχή της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Παρατίθενται και αυτούσιες τουρκικές εκφράσεις, «Дефолун бурда бре (махайте се оттука)!» Ομολογουμένως αυτό το σεβάστηκε και ο Έλληνας μεταφραστής. Όπου υπάρχει τουρκική φράση, την αποδίδει φωνολογικά στην ελληνική και σε παρένθεση τοποθετεί τη μετάφρασή της. Όπου υπάρχει αντίστοιχη ελληνική λέξη με ρίζα τουρκική, χρησιμοποιεί το τουρκικό δάνειο αντί μιας αυτούσιας ελληνικής. Γενικά προσπαθεί να πλησιάσει τόσο σε ύφος όσο και γλωσσικά το αυθεντικό βουλγαρικό κείμενο. «На времето, когато се извършвало **потурчването** на околните села»- « Τον καιρό που γίνονταν το **τούρκεμα** των γύρω χωριών».

Σε γενικές γραμμές η ελληνική μετάφραση είναι προσεγμένη και καλοδουλεμένη και αναντίρρητα μπορεί να χαρακτηριστεί ως πιστή. Το λεξιλόγιο που χρησιμοποιήθηκε στην ελληνική είναι εξαιρετικό, καθώς την εποχή που γράφτηκε η μετάφραση δεν ήταν ευρέως γνωστές τέτοιες παρωχημένες εκφράσεις ή τόσα τούρκικα δάνεια. Ο μεταφραστής αναμφίβολα ήταν καλός γνώστης της γλώσσας και αυτό το συμπεραίνουμε και από την επιλογή ρηματικών τύπων που είτε ανήκουν σε παλαιότερη εκδοχή της γλώσσας, είτε αποτυπώνουν ακριβείς όρους και αντικείμενα που δεν υφίσταντο πλέον.

Ένας σύγχρονος Έλληνας αναγνώστης θα δυσκολευτεί πολύ να διαβάσει το μυθιστόρημα λόγω του απαιτητικού λεξιλογίου. Ωστόσο, από πλευράς νοήματος θεωρείται απλό, αφού τυχόν νοηματικά κενά διευκρινίζονται από το συγγραφέα την κατάλληλη στιγμή μέσω των ιστορικών αναδρομών των ηρώων του. Πάντως υπάρχουν φράσεις που αναμφίβολα αγγίζουν τον Έλληνα αναγνώστη και θα κλείσω με αυτές: «...Όταν έκανα λεηλασίες, έλεγα μέσα μου: αν δεν με σκοτώσουν αυτοί οι άνθρωποι, θα πει πως έτσι τους ταιριάζει...». «Οι πιο ρημαγμένες είναι οι χώρες, που γι' αυτές δεν πέθανε κανείς και οι πιο γεμάτες κόσμο είναι εκείνες, που πεθάνανε γι' αυτές οι νοικοκυραίοι τους. Αυτές είναι αγιασμένες». «...Θα ήθελα να μαζέψω όλα τα τραγούδια, τους θρύλους και τα παραμύθια από τους κάμπους και τα βουνά...να σκαλίσω το παρελθόν, όσο γίνεται πιο βαθιά, γιατί εκείνοι που θέλουν να φτιάξουν κράτος πρέπει να ξέρουν πολλά και πιο πολύ απ' όλα – ποιος τρώει τα φασόλια του έθνους».